

Полтавський державний медичний університет

БІБЛІОТЕКА

Серія віртуальних бюлетенів «Гідні визнання». Випуск 37.

**Губергіц
Макс Мойсейович:
*талановитий вчений,
унікальний клініцист,
блискучий педагог*
(1886-1951)**

Автор: Резутіна Т.
Редактор: Калайда С.

Макс Губергріц народився 19 січня 1886 р. у м. Тарту (нині м. Юр'єв, Естонія) у родині лікарів: батько був лікарем-дерматологом, дві сестри – дантистами, а три брати майбутнього вченого працювали лікарями-практиками

Сім'я досить часто змінювала місця проживання: Ромни, Ревель, Курськ...

У Ревелі Макс Губерґріц закінчив із золотою медаллю школу, потім (до 1905 р.) навчався на медичному факультеті Юр'євського університету.

Цього ж року він перевівся на медичний факультет Київського університету Святого Володимира, який закінчив із відзнакою у 1911 р.

Ще в університеті у Макса з'явився потяг до занять клінікою внутрішніх хвороб, цьому напряму лікар-вчений присвятив усе своє життя.

Юр'ївський університет, Естонія

Під час навчання на старших курсах факультету Макс Мойсейович як здібний і працелюбний студент привернув увагу свого геніального вчителя – професора В.П. Образцова. На його запрошення після закінчення університету М.М. Губергріц перейшов працювати до факультетської терапевтичної клініки, якою тоді керував В. Образцов.

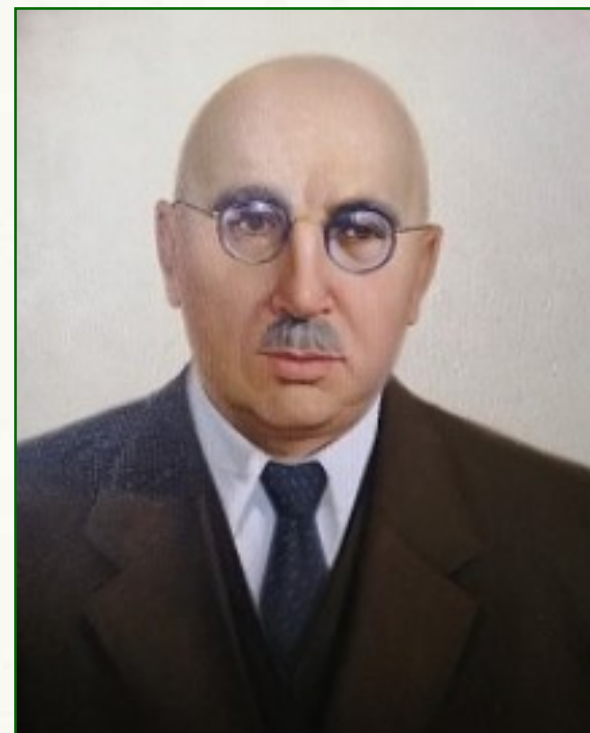
Образцов В.П.

Макс Губергріц перейняв низку оригінальних фізичних методів – перкусію, аускультацію, що досконало опрацьовував і впроваджував у клінічну практику В.П. Образцов.

Коли у клініку був придбаний електрокардіограф, Макс Мойсейович поїхав за кордон до відомого клініциста Ф. Крауса задля вивчення основ кардіографії.

Опанувавши методики й техніки електрокардіографії, М.М. Губерґріц одним із перших вітчизняних клініцистів застосовував і впровадив електрокардіографію у клінічній практиці.

Клінічні проблеми електрокардіографії висвітлені у багатьох наукових працях ученого, наприклад:

- ▶ «До питання утворення ритму галопу» (1915 р.),
- ▶ «Фізіологічні основи електрокардіографії» (1916 р.),
- ▶ доповідь на V з'їзді терапевтів «Серцеві галопи і електрокардіографія»

**Ординатором
факультетської
терапевтичної
клініки
М.М. Губергіц
працював
до 1915 р.**

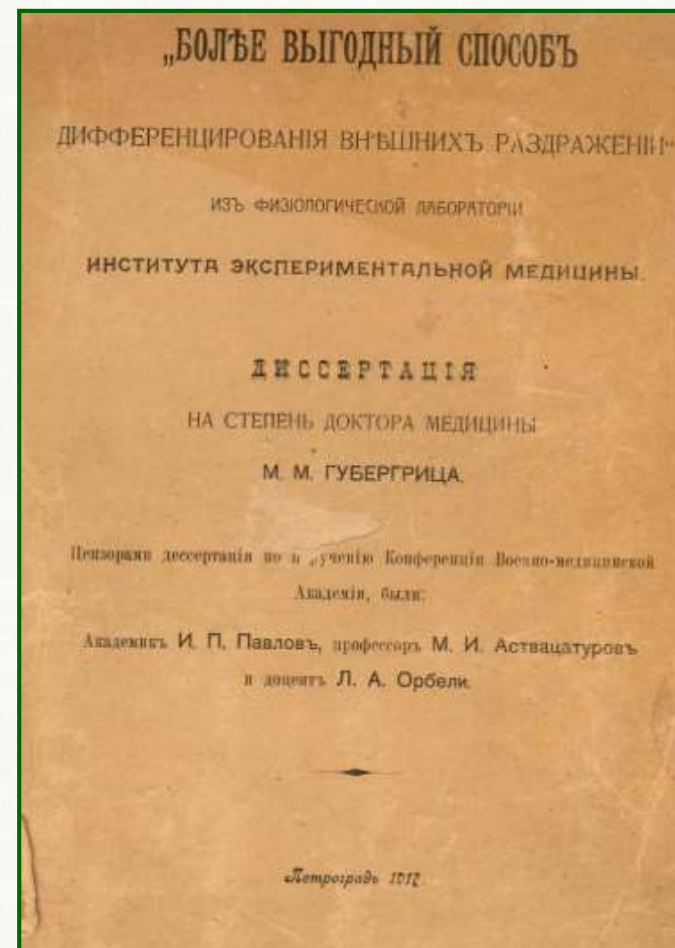

*Факультетська терапевтична клініка медичного факультету
Університету Св. Володимира*

***Саме тоді він поглибив свої знання в галузі фізіології
як теоретичного підґрунтя клінічної медицини***

**За сприянням В. Образцова
Макс Губергриц поїхав у наукове
відрядження до Петербурга до
всесвітньо відомого фізіолога,
Нобелівського лауреата Івана
Петровича Павлова, де під його
керівництвом Макс Мойсейович
блискуче захистив докторську
дисертацію на тему «Найбільш
вигідний спосіб диференціації
зовнішніх подразників» (1918 р.),
а також провів серйозні
експериментальні дослідження,
які лягли в основу їхньої спільної
роботи «Рефлекс волі» (1915 р.).**

Засвоєні в лабораторії І.П. Павлова ідеї нервізму та вчення про цілісність живого організму М.М. Губергріц застосовував у майбутній клінічній діяльності, що стала метою і сутністю його творчого і професійного життя.

Повернувшись до Києва, Максим Мойсейович працює завідувачем інфекційного відділення міського клінічного військового шпиталю й одночасно позаштатним співробітником у пропедевтичній терапевтичній клініці Київського жіночого медичного інституту.

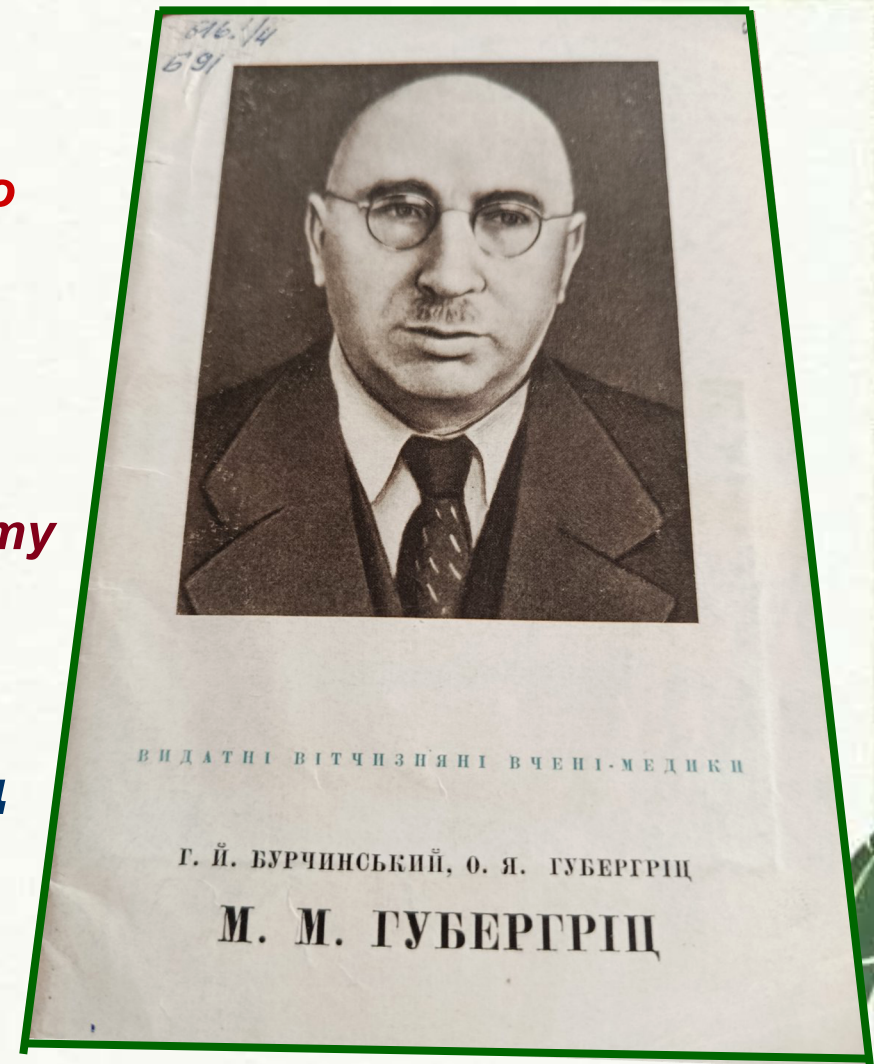
**Київський жіночий
медичний інститут**

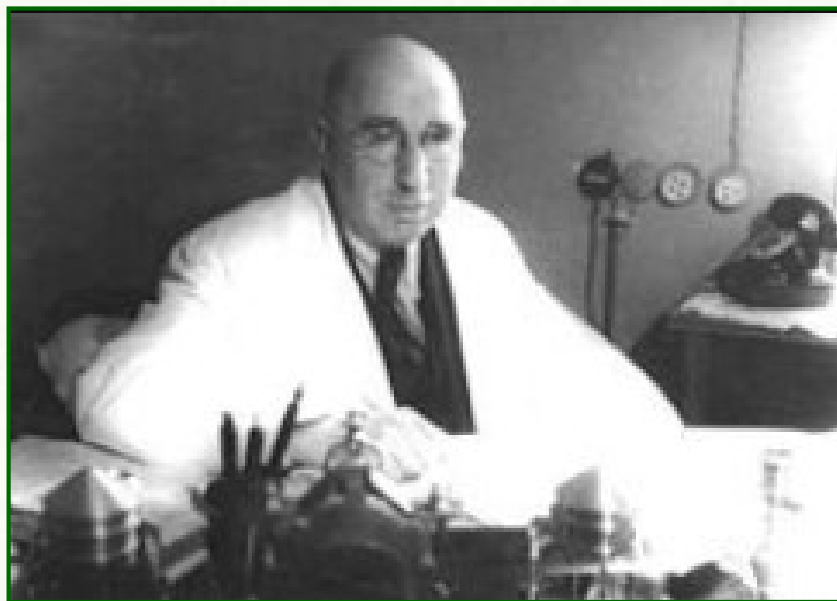
► У 1919 р. М. Губерґріц читає курс пробних лекцій, після чого за рекомендацією В.П. Образцова його обирають приват-доцентом терапевтичної клініки Київського медичного університету.

► На початку 1920 р. учена рада медичного факультету університету обирає його керівником кафедри приватної патології і терапії.

► У 1926-1927 рр. М.М. Губерґріц очолює одночасно кафедру і клініку інфекційних захворювань Київського медичного інституту.

З-поміж численних видатних наукових, клінічних і педагогічних досягнень національного і світового значення Макса Губерґріца – створення у 1928 р. уперше в українській системі вищої медичної освіти організаційної цілісної структури – клінічної кафедри і клініки пропедевтики внутрішніх хвороб, яку він очолював протягом усього наступного життя і яка натеper має його ім'я.

***У 1931-1934 рр. М.М. Губерґріц очолює клініку ендокринології,
а з 1930 по 1941 р. – клініку лікувального харчування,
що згодом трансформувалася в Інститут харчування,
де Макс Мойсейович здійснював наукове керівництво.***

Під час Другої світової війни М. Губерґріц евакуювався до м. Томська, де працював у військовому евакогоспіталі консультантом, потім переїхав до м. Челябінська, куди був евакуйований Київський медичний інститут.

У 1944 р. повертається із медичним інститутом до звільненого від нацистських окупантів Києва

Внесок М. М. Губерґріца у розвиток військово-польової терапії під час Другої світової війни

М.П. Бойчак, д-р. мед. наук, Українська військово-медична академія

Внесок М.М. Губерґріца у розвиток вітчизняної військово-польової терапії важко переоцінити. Макс Мойсейович привітав, підтримував тісні робочі стосунки з цим закладом навіть в умовах евакуації¹. Школюю М.М. Губерґріца запропоновано багато нововведень у військово-польовій терапії, під час Другої світової війни проводилась активна наукова робота (рисунки). Саме ці надбання висвітлено в запропонованій статті. М.М. Губерґріц за роки війни працював і проводив наукову спостереження в евакогоспіталях міст Києва, Харкова, Томська, Челябінська. Як видатний вчений неодноразово брав участь у роботі пленумів Вченої ради при начальниці Головного військово-санітарного управління Червоної Армії. Його учні — Є.Б. Закржевський, Ш.Е. Каменецький та О.І. Франкфурт — обіймали посади армійських терапевтів. Значний вклад цієї школи було зроблено в розробку заходів організації медичного забезпечення. Так, О.І. Франкфурт у 1943 р. надрукував у журналі «Клиническая медицина» статтю «Объем терапевтической помощи в войсковом и армейском районе и сортировка Больных», в якій пропонував застосовувати елементи терапевтичної допомоги вже на рівні батальйонного та полкового медичних пунктів. Ця пропозиція була обумовлена тим, що питома вага різних захворювань внутрішніх органів на цих етапах евакуації була достатньо великою, особливо в період стійкої оборони. О.І. Франкфурт добився, щоб у медсанбатах проводили лабораторні обстеження (загальноклінічні, серологічні), запровадив елементарне дієтичне харчування (надзвичайно відповідальним моментом у роботі терапевта було виявлення хворих, що потребували евакуації в тилловий район). Рішення терапевта про евакуацію було остаточним, оскільки ні в військовому, ні в армійському районі воно більше не перевірялось. Особливо складним було сортування хворих із хронічними захворюваннями травного тракту, захворювань нервової системи, які належить лікувати в певній морфологічній формі захворювань, які належить лікувати в медико-санітарних батальйонах і в польових армійських госпіталях 1-ї та 2-ї ліній. Польові госпіталі 1-ї лінії виконували функції медсанбатів з відповідними термінами лікування, 2-ї — були основними терапевтичними лікувальними закладами в армійському районі з термінами лікування хворих до 15 днів. Тут концентрувались хворі, яких передбачалося повернути до фронтового тилу евакуювали важких хворих, а також хворих з ускладненнями, які потребували тривалого лікування [1]. На пленумі Вченої ради при начальниці Головного військово-санітарного управління Червоної Армії,

Рисунки. Колектив клініки академіка М.М. Губерґріца (в першому ряду другий ліворуч) у передвоєнні роки. Ліворуч від М.М. Губерґріца — майбутній професор О.Я. Губерґріц (двоюрідний брат академіка).

який відбувся 5-9 червня 1945 року, О.І. Франкфурт доповів про терапевтичну службу в армійській ланці в період наступальної операції військ, про можливість маневру силами терапевтичної служби та про результати терапевтичного лікування хворих (поранених [2]).

О.Я. Губерґріц свій досвід організаційної роботи старшого терапевта волинського евакопункту виклав у статті «Опыт работы терапевта в хирургическом госпитале». Цей досвід був надзвичайно корисним, оскільки раніше на війні терапевт і хірург разом не працювали. О.Я. Губерґріц є автором книги «Внутренняя патология боевой травмы», яка була одним із перших керівництв з військово-польової терапії в Радянському Союзі. На той час таких керівництв було всього три — два з них підготували саме українські вчені. У 1944 р. була також надрукована книга П.І. Єгорова «Вопросы военно-полевой терапии», а в 1946 р. — «Очерки по военно-полевой терапии» А.А. Мельникова.

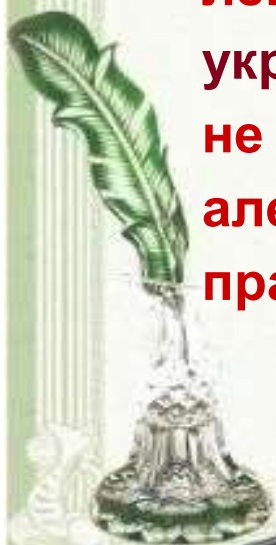
У роки Другої світової війни інтенсивно проводився захід щодо захисту на випадок застосування хімічної зброї: будували газозахисні споруди, виготовляли індивідуальні засоби захисту, проводили роз'яснювальну роботу з населенням та військовослужбовцями. В усіх військових госпіталях були плани та інструкції щодо захисту особистого складу та хворих від хімічної зброї, проходили відповідні навчання, були створені спеціальні комісії тощо. Радянська колегія, яка отримала від Хімічної зброї, проходила відповідні навчання, яка отримала від Хімічної зброї евакогоспіталь «Внеочередная» в зоні бойових дій для лікування хворих, яких передбачалося повернути до фронтового тилу евакуювали важких хворих, а також хворих з ускладненнями, які потребували тривалого лікування [3].

¹ Детально описано в статті Бойчак М.М. «Життя професора М.М. Губерґріца як приклада наукового натхнення та патріотизму, що була надрукованою в журналі «Тетарія», 2016, № 10 (113), с. 62-64 (Прим. ред.).

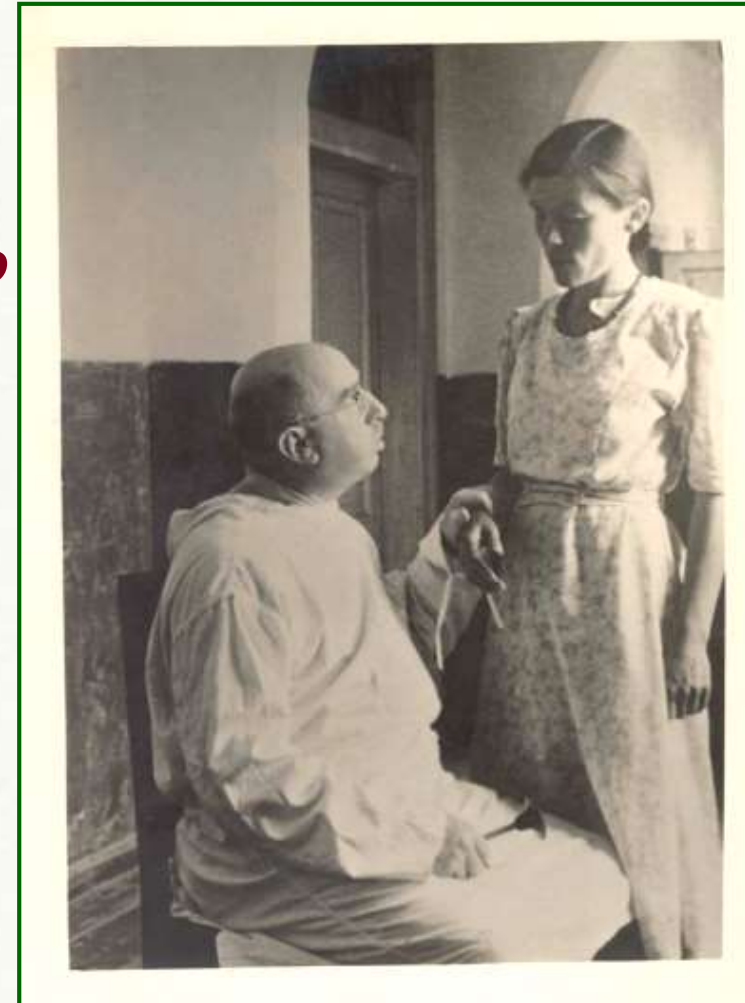
Висока професійна і загальна ерудиція, багатий клінічний досвід, блискучі ораторські здібності, вагомі наукові досягнення і здобутки, талант педагога приваблювали до його лекцій, які він читав українською мовою, не лише студентів, але й численних лікарів-практиків.

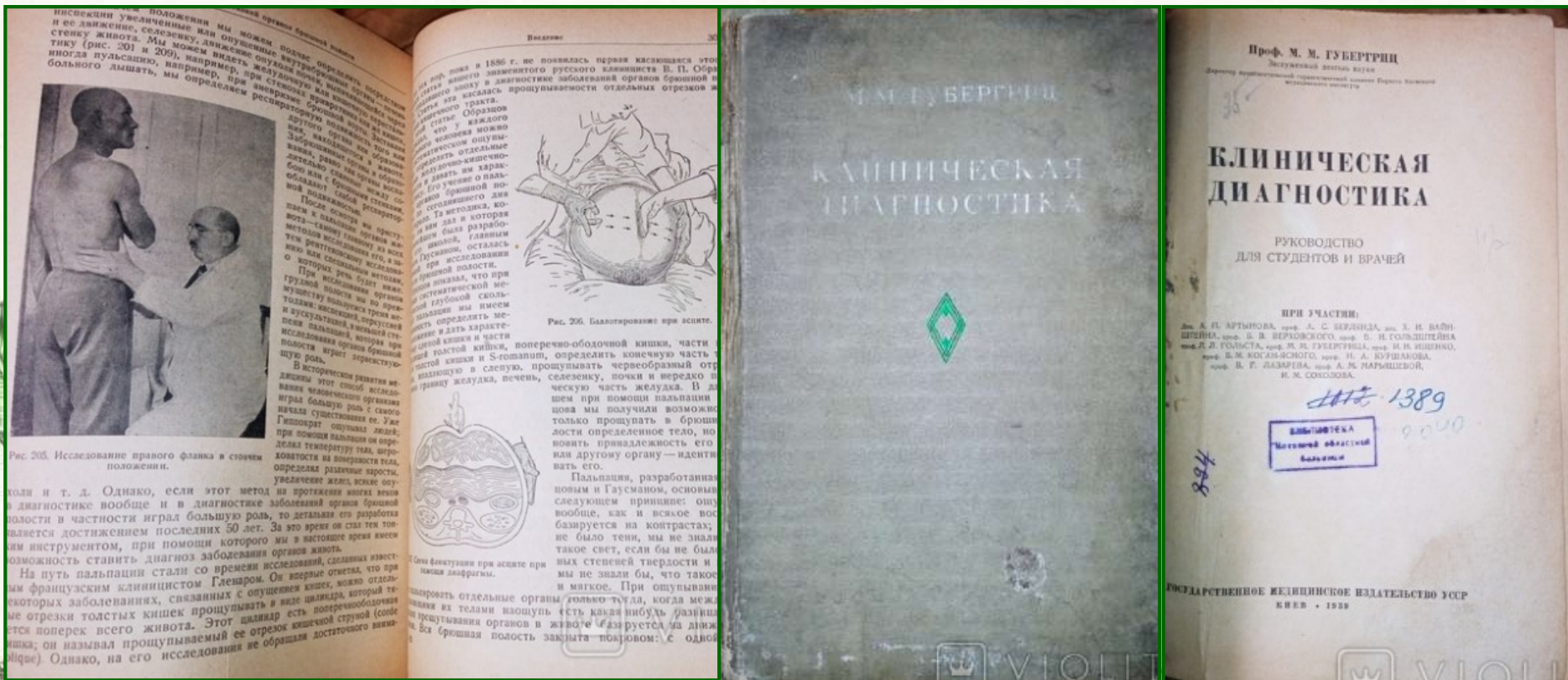
М.М.Губергіц з молодими науковцями (1950 р.)

**За ініціативою
Макса Мойсейовича лекції
і практичні заняття завжди
супроводжувалися демонстрацією
тематичних хворих**

Вагомим внеском у підготовку вітчизняних медичних кадрів стало видання у 1939 р. (перевидане у 1946 р.) за редакцією Макса Губерґріца навчального посібника для студентів і лікарів «Клінічна діагностика», за яким навчалися пропедевтики внутрішніх хвороб численні покоління студентів-медиків.

Понад 40 років слугування медицині Макс Мойсейович присвятив науковій роботі, опублікував близько 150 наукових робіт, зокрема 6 монографій.

Предметом його наукових пошуків були питання загального біологічного й патофізіологічного профілю (проблеми болю, вегетативної нервової системи, фізіології і патології системи кровообігу), а також окремі клінічні аспекти (захворювання серцевої системи, органів травлення, внутрішньої секреції); окремі його наукові дослідження торкалися питань історії медицини, військової медицини.

**Під керівництвом М.М. Губерґрица
підготовлено понад 30 кандидатів і докторів наук.**

**Він був членом Вченої методичної ради МОЗ України,
заступником голів правлінь Всесоюзного
та Українського товариств терапевтів,
редактором розділу «Терапія» 1 видання «Великої
медичної енциклопедії», членом редколегій
журналів «Терапевтический архив», «Врачебное
дело», «Радиационная медицина».**

Комектив клиники академика М.М. Губерґрица (в 1-м ряду второй слева) в предвоенные годы. Слева от М.М. Губерґрица — А.Я. Губерґриц. Прямо за М.М. Губерґрицем во втором ряду — жена А.Я. Губерґрица, будущий профессор Б.Д. Боревская

**ОСНОВНИ НАУКОВИ ПРАЦИ
АКАДЕМІКА АН УРСР М. М. ГУБЕРґРИЦА**

- Избранные труды. К., Изд-во АН УССР, 1959, с. 542.
Физиологические основы электрокардиографии. «Русский врач», 1917, № 10—15.
О третьем нормальном тоне сердца. «Архив клинической и экспериментальной медицины», 1923, № 1—2.
Грудная жаба. «Actae medical», 1926, № 9.
О раздвоенных и добавочных тонах сердца.— Труды X Всесоюзного съезда терапевтов, М., 1928.
О функциональной диагностике заболеваний панкреатической железы.— «Врачебное дело», 1928, № 23—24.
К вопросу о происхождении болей при грудной жабе.— «Терапевтический архив», 1930, № 6.
Функциональная диагностика заболеваний поджелудочной железы. Київ—Харків, 1932.
К клинике инфаркта миокарда.— «Медицинский журнал», В. 3—4. ВУАН, 1935.
К вопросу о дуоденитах.— «Клиническая медицина», 1935, № 12.
К классификации синдрома грудной жабы.— «Терапевтический архив», 1936, № 1.
Актуальные вопросы функциональной диагностики поджелудочной железы.— «Клиническая медицина», 1939, № 7.
К клинике ранений легких и плевры.— «Клиническая медицина», 1942, № 8—9.

М.М. Губерґріц відзначався багатогранністю життєвих, духовних і мистецьких інтересів. Він любив музику, живопис, постійно спілкувався з артистами, музикантами, художниками, захоплювався художньою літературою, був у дружніх стосунках із відомими українськими письменниками – Остапом Вишнею, Вандою Василевською, Семеном Скляренком, Натаном Рибак.

**Будинок на вулиці
Саксаганського, 36**

У квартирі № 5 з 1920-х років (із перервою у 1941-1945 роках) проживав лікар-терапевт [Макс Губерґріц](#)

**Помер М.М. Губергріц 6 травня 1951 року
від інфаркту міокарда, який він діагностував у себе сам,**

**тоді як такі відомі професори, як М.С.
Вовсі, В.М. Виноградов, В.Х. Василенко,
наполягали на наявності у нього гострої
хірургічної патології травної системи.**

**Макс Мойсейович заповів після смерті
дослідити тільки його серце, щоб довести
правильність діагнозу. Інфаркт міокарда
було підтверджено.**

Використані джерела:

- 1. Бойчук М. П. Внесок М. М. Губерґріца у розвиток воєнно-польової терапії під час Другої світової війни / М. П. Бойчук // Therapia. Український медичний вісник. – 2016. – № 11. – С. 69-70.**
- 2. Бойчук М. П. Життя професора М. М. Губерґріца як приклад наукового натхнення та патріотизму / М. П. Бойчук // Therapia. Український медичний вісник. – 2016. – № 10. – С. 62-64.**
- 3. Бурчинський Георгій Йосипович М. М. Губерґріц : монографія / Георгій Йосипович Бурчинський, О. Я. Губерґріц. – К. : Здоров'я, 1974. – 38 с. – (Видатні вітчизняні вчені-медики).**
- 4. Губерґріц Н. Б. Академік М. М. Губерґріц: людина, яка відзначалася багатогранністю інтересів // Здоров'я України. – 2006. – № 22 (55). – С. 74-75.**
- 5. Щуліпенко І. М. Макс Мойсейович Губерґріц: Сторінки життя і творчості (До 80-ліття кафедри і клініки пропедевтики внутрішньої медицини № 1 Національного медичного університету імені О. О. Богомольця) // Внутрішня медицина. – 2008. – № 4 (10). – С. 114-120.**
- 6. Фото та документи з фондів Національного музею медицини України. – Режим доступу: <https://surl.li/eoodnz> (дата звернення: 23.01.2026).**